

Rəyçilər: *dos. T.H. Kərimova,*
biologiya.ü.fəls.dok. K.S. Zeynallı

Açar sözlər: *interaktiv təlim metodu, biologiyanın tədrisi, İKT-informasiya kommunikasiya texnologiyaları, multimediyə*

Ключевые слова: *интерактивный метод обучения, преподавание биологии, информационно-коммуникационные технологии, мультимедиа*

Key words: *interactive teaching method, teaching biology, Information and Communication Technology, multimedia*

Ən səmərəli interaktiv metod sayılan İKT vasitəsilə dərslərin keçirilməsi artıq müasir dövrün tələbidir. Mühüm məsələlərdən biri müəllimlərin elektron təhsil sistemində işləməyə öyrətmək, elektron pedaqogikanın tədrisə respublikada inkişafına nail olmaq, gələcəkdə yaradılması zəruri olan milli informasiya təhsil məkanında müəllimlərin səmərəli fəaliyyətini təşkil etmək, qlobal informasiya təhsil məkanında onları intellektual sistemlərlə təmin etməkdir. Hazırda bəzi fənlərdən az sayda elektron vəsaitlər olsa da, bu tələbləri ödəmir. Bu sahədə alim, metodist və tədqiqatçıların qarşısında mühüm vəzifələr durur. Təkcə əldə olanlarla kifayətlənməməli, bu boşluğu doldurmağa çalışmalı, tələbə və şagirdləri də bu istiqamətdə tədqiqat işlərinə cəlb olunmalıdır.

Tədrisdə yeni texnologiyalardan müvəffəqiyyətlə istifadə edən müəllimlərin sözlərinə görə, İKT vasitələri öz geniş imkanları ilə təhsil prosesini xeyli sadələşdirir, onu dinamik və çevik edir. "Müəllim-şagird-dərslik" tədris modelinə kompüterində əlavə edilməsi tədris prosesini individual proqram üzrə təşkil etməyə, şagirdlərin dərslə marağını və istəyini stimullaşdırmağa imkan verir. Kompüterlə aparılan dərslər uşaq üçün çox cəlbədiçə və yadda qalan olur. Multimediyə vasitələri, avtomatlaşdırılmış öyrədiçə sistemlər, kompüter tədris proqramları, animasiya qrafikası, rəngarəng illüstrasiyalar uşaqların idrak aktivliyinə müsbət təsir göstərir və yekun etibarilə şagirdlərin olimpiadalarda, müxtəlif intellektual yarışmalarda göstərdikləri nəticələrin keyfiyyəti xeyli artır.

Təhsil sistemində müasir İKT-nin tətbiqi bu gün dünyanın, informasiyalaşan cəmiyyətin zəruri tələblərindən, ehtiyaclarından biridir. Dərsdə elə bir texniki vasitə yoxdur ki, texnoloji imkanlara görə İKT ilə müqayisə edilə bilsin. İndi İKT yalnız təhsil prosesini təmin edən üsul deyil, İKT həm müəllimin, həm də tələbə (şagirdin) rolunu dəyişir. İKT nəinki insanın əqli imkanlarını inkişaf etdirir, həmçinin yeni inkişaf perspektivləri yaradaraq, təhsilin inkişafı, keyfiyyətin yüksəldilməsi üçün imkanlar açır.

Müasir insanın fəaliyyəti informasiya mühitində formalaşır. Bu informasiyanın tələblərinə uyğun olaraq təhsilin məzmunu, texnologiyaları, təşkil və idarəedilmə metodları dəyişdirilməli, inkişaf etdirilməlidir. Tədqiqatlar sübut edir ki, təhsildə İKT-nin tətbiqi təhsilin keyfiyyətini 75%-dən yuxarı yüksəldə bilər. [3]

İKT-nin imkanlarından tədrisdə uğurla istifadə edən müəllimlər qeyd edirlər ki, interaktiv rejimdə keçirilən dərslərdə şagirdlərin mərkəzi fiqur olması təmin edilir. Müəllim, əsasən, şagirdin konsultantı, onun fərasətini və orijinal bacarığını qiymətləndirən, şagirdi aktivliyə, müstəqilliyə, təşəbbüskarlığa həvəsləndirən rolunda çıxış edir. Elektron tədrisdə uşaqların hamısı lövhəyə çıxıb müəllimin bütün tapşırıqlarını yerinə yetirməkdə həvəsli olurlar. İnteraktiv rejimdə keçirilən dərslər bütün uşaqların, o cümlədən passiv, utancaq, müəyyən fiziki və ya psixoloji qüsuru olan şagirdlərin dərslər prosesinə aktiv qoşulmasına şərait yaradır.

Son illər təhsil sistemində İKT infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi və təhsildə İKT-nin tətbiqi-nin dünya standartları səviyyəsinə çatdırılması ölkəmizdə prioritet istiqamətlərdən biri olmuşdur. Bu dövrdə təhsil sistemində İKT-nin tətbiqi sahəsində müxtəlif layihələr və tədbirlər hazırlanıb həyata keçirilmişdir ki, bu da ölkənin təhsil sahəsində aparılan islahatların çox vacib mərhələlərdən biri olmaqla təhsil ocaqlarında İKT infrastrukturunun qurulmasına yönəlmişdir. [2]

Multimediyalı təqdimatla tədrisin təşkili şagirdlərin öyrənmək, yenilikləri dərk etmək, həyatın sirlərini açmaq istəklərini daha da reallaşdırır. Hər bir hazırlanmış təqdimat biliklərlə zənginləşdirilmiş və daha maraqlı olur. Bu tip təqdimatlar müxtəlif yaş həddində olan öyrəncilər üçün daha təkmil və hədsiz imkanlara malik olmasına görə faydalıdır. Tədris prosesinin multimediyalı təqdimatlarla aparılması təlimin fərdiləşdirilməsinin xüsusiyyətlərini dəyişdirilməsinə şərtləndirir. Digər tərəfdən biologiya elminin fasiləsiz inkişafı, bioloji təhsilin mahiyyətini elmi prinsiplə dəyişdirilməsinə tələb edir. Bu problem isə çox asan və tez bir zamanda elektron resursları və müasir telekommunikasiya vasitələri ilə həll etmək mümkündür. İnformasiya texnologiyalarından bu gün nəinki məktəbin idarə olunmasında, həm də sinifdən xaric və məktəbdənkənar tədbirlərin həyata keçirilməsində də geniş istifadə olunur. Bu günə qədər pedaqoqlar fərdi kompüter kimi güclü təlim vasitəsinə tarixən heç vaxt malik olmamışlar. İnformasiyaların sürətli artımı şəraitində təhsilin məzmunu və təşkilinə verilən tələblər də dəyişir. Bu günün təhsili şagirdlərə daha çox informasiya yadda saxlamaq yox, tənqidi və məhsuldar düşüncəyə öyrənməyi, problem xarakterli məsələləri sərbəst həll etməyi öyrətməlidir. Bu baxımdan tədris prosesində şagirdlərin idrak fəallığının yüksəldilməsi problemlərinin elmi metodik tədqiqi bu gün daha aktualdır. Biologiya fənninin spesifik xüsusiyyətləri tədris prosesində həm informasiya kommunikasiya texnologiyalarının geniş tətbiqini, həm də təlimdə idrak fəaliyyətini artıran metod və vasitələrdən sisteməlik istifadəni diqqətdə saxlamağı tələb edir. [4]

Açıq cəmiyyətdə səmərəli vətəndaşlığa hazırlaşmaq şagirdlərdən mühüm idrak qabiliyyəti tələb edir, onlar öz fikrini formalaşdırmağı, təcrübə və düşüncədən məna çıxarmağı, məntiqi arqumentlər tapmağı, fikirlərini aydın və inamla ifadə etməyi bacarmalıdır. Amma vətəndaşın formalaşması üçün təkcə bu qabiliyyətlər kifayət deyil, sosial sahədə zəruri olan münasibət və qabiliyyətlər var ki, bunlar şagirdləri gələcəkdə dəyərli vətəndaş olmağa istiqamətləndirir.

Müasir təlim metodlarından və İKT-dən istifadə sinif mühitində dəyişiklik etməyə və müəllimlə şagird arasında, şagirdlərin öz aralarında və məktəblə ev arasında baş verən qarşılıqlı əlaqələr qurmağa imkan yaradır. Son zamanlar Azərbaycanda tətbiq olunan müasir təlim metodikalarından biri olan interaktiv təlim üsullarından və İKT-dən geniş istifadə olunur.

Hər bir müəllim, diqqətlə və ağılla, həmin nəzəriyyələrdən irəli gələn tədris üsullarından istifadə edərək səmərəli öyrənmə və şagirdlərin təhsildə təşəbbüskarlıq göstərməsi üçün təlimat proqramı hazırlaya və tətbiq edə bilər.

Müasir təlim metodlarından və İKT-dən istifadə cəmiyyətin dəyərli vətəndaşları olmağa hazırlaşan, fəal və hər şeylə maraqlanan şagirdlərin təhsil aldığı siniflərin yaradılmasında müəllimlərə yol göstərəcəkdir. Bu isə dünyanın hər yerində təfəkkürə üstünlük verən müəllimlərin heç vaxt bitib-tükənməyən axtarıqları deməkdir.

Təlim prosesinin daha da yaradıcı olmasının və şagirdlər tərəfindən müxtəlif üsullar vasitəsilə hər hansı bir məlumatın qavranılmasının və qəbul edilməsinin artırılması üçün müxtəlif metodlar təklif olunur.

Dərsin planlaşdırılması prosesini üç mərhələyə ayırmaq olar:

Dərsə qədər;

Dərsin özünü – İKT-nin tətbiqi ilə aparılır (elektron dərslikdən istifadə etməklə);

Dərsləndən sonra.

Dərsə qədər. Dərsin məzmununa keçməzdən əvvəl şagirdlərə bu və ya digər mövzunun əhəmiyyəti, eləcə də onun şagirdlər qarşısında qoyduğu məqsəd və vəzifələr haqqında suallar verirəm. Suallar xüsusi kompüter proqramında hazırlanmış oyun test şəklində verilir (məs. "Milyonçu" tok şou oyunu).

Dərsdə İKT-dən istifadə əsasən üç istiqamətdə aparılır.

1. Biliklərin yoxlanılması. İKT vasitəsilə biliklərin yoxlanılması zamanı kompüter testlərdən istifadə edilir. Testlərin çətinlik səviyyəsi qarşıya qoyulmuş məqsəddən asılıdır. Əgər biliklərin yoxlanılması üçün daha maraqlı bir variant varsa, onda test suallarından baza kimi istifadə etmək lazımdır. Digər variant, mövzudan asılı olaraq, cədvəl, sxem, yaxud müxtəlif illüstrasiyalar ola bilər. Biliklərin yoxlanılmasında tapşırıqlar müəllim tərəfindən hazırlanmış və mövzuya uyğun multimediyə vasitəsi ola bilər.

2. Yeni mövzunun izahı. Bu mərhələdə hazır multimediyə vasitələrindən istifadə çox yerinə düşər. Elektron vəsaitdən zəngin illüstrasiya, cədvəllər, animasiya, videofraqmetlər istifadə etmək olar. İnternet şəbəkələrindən istifadə edərək humanitar fənlərin tədrisini genişləndirmək və rəngarəng etmək olar. İnternetdən məqsədyönlü istifadə ilə şagirdlər üçün maraqlı məlumatlar, şəkillər, sxemlər, fotoşəkillər, audio-video fraqmetlər təqdim etmək olar.

3. Öyrənilən mövzunun möhkəmləndirilməsi. Bu mərhələdə İKT-dən istifadənin imkanları çox cəhətlidir. Şagirdlər və müəllimlər təqdimatlar zamanı Power Point proqramından istifadə edə bilərlər. Kompüter vasitəsi ilə şagirdlərin biliklərinin yoxlanılmasında oyun formasından və test variantlarından istifadə etmək olar. Təqdimatların tərkibində illüstrasiyalar, faktiki materiallar, cədvəllər, sxemlər, qrafiklər, praktiki tapşırıqlar, testlər, problemlə suallar ola bilər. Belə təqdimatlar müəllimin vaxtına qənaət edir və şagirdlərin məqsədinə çatmağa kömək edir. Humanitar elmlərin tədrisində İKT-dən istifadə dərsin səmərəliliyini və uşaqların motivasiyasını artırır, başqa fənlərlə inteqrasiyasını asanlaşdırır, yaradıcı bacarıqlarını inkişaf etdirir [1].

Müəllim şagirdin mövzu ətrafında tədqiqat işi aparmasına, kəşflər edərək təlimə marağının artmasına, müstəqil bilik qazanmasına tökan verməlidir. Eyni zamanda, müəllim şagirdin düşünmə fəaliyyətinin artırılmasına, bilik mübadiləsinə, maarifləndirilməsinə, İKT bacarıqlarına yiyələnməsinə, tədqiqatların geniş ictimai kütləyə çatdırılmasına kömək etməlidir. Bunun üçün isə müəllim daim öz üzərində işləməli, dərslərinin tədrisində böyük dönüş yaratmalı, dünya standartlarına cavab verə biləcək yeni pedaqoji yanaşmalar, yeni metodiki düşüncə tərzinə yiyələnməlidir. Bu işdə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının rolu xüsusən vacibdir

Əgər şagird öz istəyinə və öz fəaliyyətinə əsasən yeni bilikləri kəşf edərsə, onda o, dərsə yaradıcı və maraqla yanaşır, əldə etdiyi bilikləri uzun müddətə və möhkəm mənimsəyir. İnteraktiv təlim metodunun tədris prosesinə daxil edilməsi şagirdlərin passivliyinin aradan qaldırılmasına, lazım olan təfəkkür xüsusiyyətlərinin və yaradıcılığın formalaşdırılması və təlim keyfiyyətinin yüksəldilməsinə şərait yaradır. Təlimin səmərəliliyi xeyli artır. Bunun aşağıdakı səbəblərini göstərmək olar: - şagirdlərin idrak fəaliyyəti və təlim motivasiyası hesabına; - təfəkkürə əsaslanaraq biliklərin müstəqil, məhsuldar və yaradıcı şəkildə əldə edilməsi və mənimsənilməsi sayəsində. Dünya təcrübəsi göstərir ki, interaktiv təlim metodu müəllim üçün dərsin keyfiyyətini artırmaq üçün vacib bir vasitədir. Bu metoddan biologiya fənninin tədrisində istifadə olunması şagirdlər üçün dərsi çox maraqlı və cəlbedici edir. İnteraktiv təlim həm təlimin məzmununun öyrənilməsinə, həm də bu məzmunun tətbiqini daha səmərəli edir, şagirdlərin dərketmə fəaliyyətini daha da fəallaşdırır. Şagirdlərin öyrənməyə həvəsi və nailiyyətləri artdıqca, müəllimin də fəaliyyəti yüngülləşir. Lakin bu o demək deyil ki, müəllimin zəhməti azalır. İnteraktiv təlim əslində dərsin hazırlanması və idarə edilməsi üçün müəllimdən böyük zəhmət, işgüzarlıq və yaradıcılıq tələb edir.

Hesab edirəm ki, hər bir biologiya müəllimi mövcud metodlarla kifayətlənməməli, öz ustahlığını bu sahədə təkmilləşdirməli, öz təcrübəsində interaktiv təlim metodlarından və İKT vasitələrindən istifadə etməlidir.

Məqalənin aktuallığı: Biologiya fənninin tədrisi zamanı interaktiv təlim metodu ilə birlikdə İKT vasitələrindən istifadə etməklə müəllim dərsin effektivliyinin artmasına tökan verə bilər.

Məqalənin elmi yeniliyi: Dünya təcrübəsi göstərir ki, İKT vasitələrindən istifadə dərsin keyfiyyətini artırmaq məqsədi ilə güclü vasitə ola bilər. İKT-nin imkanlarından biologiyanın tədrisində istifadəsi şagirdlər üçün dərsi çox maraqlı və cəlbedici edir. Dərsin məzmununun öyrənilməsinə, həm də bu məzmunun tətbiqini daha səmərəli edir, şagirdlərin dərketmə fəaliyyətini daha da fəallaşdırır.

Məqalənin praktiki əhəmiyyəti və tətbiqi: Ən son tədqiqatların nəticəsinə əsasən onu qeyd etmək lazımdır ki, interaktiv təlim metodları effektiv nəticəni konstruktivizm nəzəriyyəsinə istinad edərək təlimə İKT-nin yaxından tətbiqi ilə verir və öz işləkliliyini daha da səmərəli edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Babayeva Z. Y. Biologiyanın tədrisində İKT-dən istifadə: interaktiv və ənənəvi təlim. Bakı, 2011
2. Təlim prosesində yeni pedaqoji və İKT texnologiyalardan istifadənin elmi əsasları və təlimin keyfiyyətinə onların təsiri mövzusunda yerinə yetirilmiş tədqiqat işinə Hesabat. ARTPI. Bakı, 2012.
3. Vəliyev M. Ə. , Əliyev S. A. Müasir informasiya texnologiyaları. Bakı, 2013.
4. www.biometod.net

G. Ахмедова

РОЛЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИКТ В ПРЕПОДАВАНИИ БИОЛОГИИ РЕЗЮМЕ

В данной статье повествуется об эффективности использования информационно-коммуникационных технологий на уроках Биологии. Современные средства ИКТ имеют большие возможности на интерактивном уроке. Использование инфраструктуры ИКТ повышает эффективность урока биологии. значительно оживляет урок и стимулирует учеников к изучению предмета, повышает творческий подход, мышление, а также глубокое усвоение учебных материалов учениками.

G. Ahmadova

THE ROLE OF ICT IN TEACHING OF BIOLOGY SUMMARY

Contemporary age's request gets opportunity to study great potensial in the interactive tutorial by the use of ICT. Using ICT infrastructive increases rational of the biology lesson. The lesson significantly revive and stimulates students to study the subject, increases creative thinking, as well as profound assimilation of teaching student material.

Redaksiyaya daxil olub: 25.02.2016